

Nij Frisia

Tydskrift foar Fryske Striid en Skriftekennisse

JIERGONG LXIX, nûmer 4

winter 2020

ISSN 2352-8958

Fedde Schurer-betinking op It Hearrenfean 15 augustus 2020

(1)

(2)

(3)

(4)

(5)

(6)

Byskriften

Ympresje fan de Schurer-betinking op It Hearrenfean 15 augustus 2020:

- 1: Der stiet aardich wat folk op koroanadistânsje.
- 2: Sander Hoekstra oer 'De lêste man fan de Swarte Heap'.
- 3: Omrop Fryslân stjoert de betinking út.
- 4: Peter R. Boomsma oer 'Wa wie Schurer?'.
- 5: Kerst Huisman wol ta op in 'Fryske Grûnwet' en Seye Herke Brinkman syn boadskip is ek dúdlik.
- 6: Willem Schoorstra oer 'Fedde syn striid is dy fan ús'.

Nije plechtichheid by byld fan Fedde Schurer

Sytze T. Hiemstra

Wethâlder fan kultuer Hans Broekhuizen fan de gemeente Hearrenfean hat op sneon 25 july (ek noch de bertedei fan Fedde Schurer!) 2020 om 11.00 oere mei in pear oaren it ferpleatste byld fan Fedde Schurer fannijs ûntbleate oan de 'Kerkstraat' op It Hearrenfean. De útnûging (july 2020) wie yn it Hollânsk (!) en de taspraak fan de wethâlder allyksa. Soks sil by Fedde Schurer (*25 july 1898, Drachten-†19 maart 1968) in growweldied west hawwe en de Jongfryske Mienskip tocht der lyksa oer. Tiid foar aksje, want der moast út soarte rjocht dien wurde. Dat waard sneon 15 augustus 2020.

De aksje fan de JFM hat rju omtinken hân yn de media¹. It tal besikers lei tusken de 150 en 200 en dat wie boppe ferwachting. 'Mei dizze betinking wolle wy de opskuor ombûgje ta in moai en weardich momint', sei foarsitter Chris van Hes. Ús folksliet koe fanwegen de koroanatiid meinûndere wurde en der wiene treflike bydragen oer Schurer fan skriuwers as Willem Schoorstra, Peter R. Boomsma en Aant Jelle Soepboer. Sander Hoekstra en PvdA-riedslid Betty van der Ven droegen gedichten fan Schurer foar.

It wie in tige slagge barren, Fedde Schurer weardich. Alle bydragen binne yn dizze *Nij Frisia* opnommen.

Sytze T. Hiemstra

¹ Sjoch bgl.:

- 'Fedde Schurer van terras af', *Friesch Dagblad*, 27-03-2020, s. 17;
- Jan Ybema, 'Fedde Schurer eindelijk naar plek die hem beter past: in het zicht', *Friesch Dagblad*, 27-07-2020, s. 21;
- Jan Ybema, 'Boosheid rond onthulling beeld Schurer: Speerstra boycot ceremonie om slordigheid en gebruik Nederlands, ook FNP geërgerd', *Friesch Dagblad*, 27-07-2020, s. 1;
- Hylke Speerstra, Iepen Brief 'Hjoed is gjin rêch noch rjocht genôch', *Friesch Dagblad*, 27-07-2020, s. 21;
- Pieter Atsma, 'Nieuwe plechtigheid bij beeld Schurer: Jongfryske Mienskip houdt na ophef alternatieve ceremonie', *Friesch Dagblad*, 28-07-2020, s. 19;
- Robert Jan Speerstra, 'Het Friese volkslied bij de Schurer-betinking, mag dat?', *Leeuwarder Courant*, 12-08-2020, s. 21;
- Pier Bergsma, 'Slagge gearkomste by byld Schurer', *It Nijs*, 15-08-2020;
- Rixt Oenema, 'In de reprise: een "weardich momint" voor Fedde Schurer', *Leeuwarder Courant*, 17-08-2020, s. 25;
- Geert Veldstra, 'Schoorstra: "Rjocht dien oan Schurer nei beskamsme striptease-act"', *Friesch Dagblad*, 17-08-2020;
- Taspraak (tekst) fan Aant Jelle Soepboer by de iepening fan Fedde Schurerbetinking, 15 augustus 2020: 'Stean foar jim taal!', *It Nijs*, 18-08-2020 (tekst is foardroegen troch Chris van Hes, foarsitter fan de *Jongfryske Mienskip*);
- Willem Schoorstra, *Kollum*: 'Fedde Schurer syn striid is dy fan ús', *Omrop Fryslân*, 18-08-2020;
- Taspraak fan Willem Schoorstra by de Fedde Schurerbetinking 15 augustus 2020: 'Fedde syn striid is dy fan ús', *It Nijs*, 18-08-2020;
- Taspraak fan Peter Boomsma by de Fedde Schurerbetinking 15 augustus 2020: 'Wa wie Schurer?', *It Nijs*, 18-08-2020;
- Jehannes Elzinga, Frjentsjer, 'Fedde Schurerbetinking op It Hearrenfean: skôging', *It Nijs*, 18-08-2020;
- Aant Mulder, *Kollum*: 'Rûnom ús hinne', *It Nijs*, 01-09-2020.

Kolofon

Wy binne wiis mei jo kopij. Dat kinne bydragen wêze op it mêd fan Fryske striid, Fryske literatuer, Fryske skiednis, Frysk ûnderwiis, fersen en ferhalen. Foar it folgjende nûmer moat dy ynstjoerd wurde foar 1 maart 2021. Samler: foar kopij op papier, drs. Piter Dykstra, Balthasar Bekkerstrjitte 7, 9123 JV MITSELWIER; digitale kopij: piter@dykstra.frl

Fêste meiwurkers

drs. Piter Dykstra, drs. Sytze T. Hiemstra, Ed Knotter en dr. Bertus Jans Postma. Korreksje: S.T. Hiemstra en E. Knotter. Opmeitsjen en technyske fersoarging: P. Dykstra.

Miwurkers oan dit nûmer

Drs. Peter R. Boomsma, drs. Sytze T. Hiemstra, dr. Eric Hoekstra, Sander Hoekstra, drs. Kerst Huisman, Ed Knotter, Aant Mulder, dr. Bertus J. Postma, Willem Schoorstra, Jaap Slager en Aant Jelle Soepboer.

Postadres

Jongfryske Mienskip,
Postbus 719,
8440 AS IT HEARRENFEAN

Webstek

www.jongfryskemienskip.frl

E-postadres

jongfryskemienskip@gmail.com

Bankrekken

NL92 INGB 0001 0695 35
op namme fan:
Jongfryske Mienskip, IT HEARRENFEAN

Bestjoer

Sjoerd Groenhof, Chris van Hes (foarsitter), Sander Hoekstra, Wolter Jetten (skriuwer/skathâlder), Frâns Koning en Jos de Boer.

By de foarside

It wie in waardige Schurer-betinking. De útsprutsen teksten by dy manifestaasje steane op de siden 3-11, 13, 14 en 27.

Fan de redaksje

Oant no ta hawwe wy yn *Nij Frisia* eins nea stilstien by de jierwiksel; dat bart oars al safolle. Mar altemets binne wy op it stuit op in kearpunt yn de tiid oankommen. Troch koroana binne alle eveneminten ôfblaasd en aksjegroepen lykas de giele festjes binne stil wurden. En no't der hjoed-de-dei hast alle dagen nije faksins goedkard wurde, kin it ferkroppe maatskiplik libben aansens wer brûze. Krije wy twa kear safolle eveneminten as oare jierren? Hoe fynt de ferdruchte sosjale ûntefredenens in útwei? En krijе wy ús Frysk no ek ris definityf út 'e ferdomhoeke?

It hat net hielendal stil west. Wy hawwe yn *Nij Frisia* omtinken jûn oan it fersieren fan it Provinsjehûs; net foar Brok syn jierdei, mar as tsjinaksje tsjin it útstel fan Forum voor Democratie om de Nederlânske flagge yn de steateseal in plak te jaan, en oan de Bodderstocht. Mar dy eveneminten wiene foar de koroanakrisis. Yn it hjerstnûmer hat der omtinken west foar Jehannes Elzinga syn rjochtssaak foar de eigen plaknammen yn de Waadhoeke en yn dit nûmer binne, nei in ynliding fan Sytze Hiemstra, alle stikjes fan de sprekkers op de Schurerbetinking opnommen. Wy hawwe sadwaande dochs wer in aksjenûmer!

Fierders yn dit nûmer trije tige nijsgjirrige taalstikjes. Eric Hoekstra skriuwt oer it brûken fan it Hollânsk en it Latyn yn it ferline. Ed Knotter bynt de striid oan mei it opkommende *Frollânsk* of in *ik-lul-mar-wat* dialekt (in útdrukking fan Abe de Vries, *Nij Frisia* LXIX-3-18), diskear yn de oersetting fan de klassike roman *Victory* fan Joseph Conrad. En Aant Mulder wie op syn reis nei East-Fryslân op 'e siik nei de ferskillen tusken it *Oostfreesk* of *East-Frysk* en it *Sealterfrysk* en it *Grinslânsk*.

Kerst Huisman skreau nei oanlieding fan it flagge-ynsidint yn it Provinsjehûs oer de oarsprong fan de Fryske flagge, wat wy jimme net ûnthâlde woene.

Jaap Slager ferliket de hâlding fan Portugezen foar de memmetaal oer mei de taalhâlding fan de media en fan ús kultuerdeputearre.

Fan Bertus Postma in stikje oer hoe gewoan oft it is dat plaknammen offisjeel yn de eigen taal fêststeld wurde, en in fragmint út syn brief oan de gemeenteried fan *Noardeast-Fryslân*.

In soad lêsnocht en in striidber 2021 tawinske!

Piter Dykstra

De lêste man fan de Swarte Heap

Sander Hoekstra*

Yn 't Fryske Haachje, krékt yn 't Fryske Haachje, dêr't de huzen foar fette prizen fuortfleane en yn 'e hannen reitsje fan Rânestêdlike lok sykjende flechtlingen. It Fryske Haachje dêr't de skoallen it net sa krekt nimme mei it ûnderwiisbelied foar it Frysk, krékt dêr barde it. Dêr waard troch de Hearrenfeanster rie besletten ta it ferpleatsen fan it stânbyld fan Fedde Schurer. No wie Fedde dêr al oan wend, ferbúzje. Hy hie al ris stien oan it Fan Harensaad en sûnt 1988 oan 'e Wettertoer by it Gemeenteplein, foar it plak oer dêr't er it sicht hie op syn âld wurkplak by de Friese Koerier. Fedde, Frysk strider, dichter mar ek dyjinge dy't him fersette tsjin de misledigjende hâlding fan justysje foar it Frysk oer yn de jierren '40, begjin '50. Yn in haadartikel mei de titel 'De laatste man van de Zwarte Hoop' (19 okt. 1951) skreau er dêr tige kritysk oer. Justysje wie 'not amused' en Fedde moast foarkomme.

Dat late ta *Kneppelfreed* op 16 novimber 1951. De polityk skrille op en dêrtroch is it paad sljochte foar it feit dat it Frysk no twadde rykstaal is. Oarsaak en gefolch troch ... *fan bûgjen frjemd*. Om dy reden hat Fedde in stânbyld krige, foar syn krewearjen foar de selsbewustwurding fan it Fryske Folk.

Sander Hoekstra draacht it gedicht 'It wûnder' fan Fedde Schurer foar (foto: S.T. Hiemstra).

Sneon 25 july 2020, dêr stiesto, Fedde, dan yn dyn bierguod fan noppefoly te flûsterjen nei wethâlder Broekhuizen dy't yn 't **Hollânsk** (!) ferhellet oer dyn fertsjinsten foar it Frysk. In flok allyk, hoe is it mooglik ... Fedde hat him grif omdraaid yn syn grêf.

Op dat stuit hawwe wy by de *Jongfryske Mienskip* yn 'e mande mei de FNP-foarmannen Sijbe Knol en Aant Jelle Soepboer in WhatsApp-groep oanmakke foar aksje. Wy sille dy beskamsume ûntbleating oerdwaan en Fedde de eare jaan dy't him takomt. Wa regelet wat? Begjinne mei in datum en tiid. Sneon 15 augustus sil it wurde.

Aksje

Jos de Boer makket in poster, mar ... wa docht it foarwurd, wa wol in gedicht foardrage, wa ljochtet de parse yn, wa soarget foar in lûdsynstallaasje, wêr helje wy de 'prik' (elektryske stream) wei, nûgje wy ek sprekkers út en wa soarget dat de minsken op 1,5 meter fan inoar steane, wa nimt kontakt op mei de gemeente? Alle taken binne yn minder as in oere ferdielt en de gearwurking tusken it bestjoer fan de JFM en 'sidekicks' Sijbe Knol en Aant Jelle Soepboer rint as in iel yn in amer snotte. In lêste fraach is der noch

oerbleaun: wat namme sille wy dy betinking jaan? Úteinlik beslute wy mei-inoar ta ‘Rûnom Fedde’ en dan net yn de (ferkearde) betsjutting fan ‘om it stânbyld fan Fedde hinne’, mar dat Fedde syn geast noch, krekt as by de hillige geast, *oeral* is.

Sprekkers

De dei sels begjint mei in stielblauwe loft, it sil in waarme dei wurde yn dizze einleaze koroanasimmer. Wy beslute dy moarns dochs noch om in tinte op te setten foar de sprekkers yn ferbân mei de gleone sinne en wy wolle neat, mar dan ek neat, oan it tafal oerlitte.

Foarsitter Chris fan Hes docht it iepeningswurd tegearre mei Sijbe Knol. Aant Jelle Soepboer is der spitigernôch net by, syn frou is swier en moat hast befalle. Mei eare frij fansels, mar yn ‘t appke dat ik nei him ta stjoer, kin ik it net litte om te skriuwen dat *Fedde* ek in moaie namme is. Earste sprekker wurdt dan Peter R. Boomsma, de skriuwer fan it boek oer ‘Kneppelfreed’ (1998). Dêrnei kaam de skriuwer fan dit ferslach oan bar en droech it gedicht ‘It wûnder’ foar, dêr’t Fedde ferhellet fan de leafde dy’t net bestean mocht: Sehnsucht 2.0!

Hichtepunt wie de rede fan Willem Schoorstra: ‘Friezen, hoe lang litte jimme jim noch húnje?’ Dy kaam hurd oan, om’t de bêste man de keutel by it skjinne ein hie.

Fan bûgjen frjemd ...

Mar goed, der wiene sa’n 150 minsken by de betinking, dêrfan wie de helte jonger as tritich. Wat in boppeslach, no? De *Libbene Heap* fan Fryslân. Nei de betinking hawwe wy noch efkes by kafee *It Houtsje* sitten en dêr

IT WUNDER

Dû mei dyn djippe eagen
Dy’t my biliezen sa rêd –
Fanke, de tiden teagen,
Foar har glidende weagen
Bistie ús dreambyld net.

Hoopjend in wûnder to finen
Ha wy togearre socht –
Bûten, dêr bearden de winen,
Bûten, dêr seagen wy skinen
Fier, in twiivlich ljocht.

Wreed wie dy joun; syn skaden
Fagen de hope út ús hert,
Hongen de iepene paden
Ticht mei har rouwe-kladen
En it wûnder kaem net.

Neijer spoun nacht om ús hinne
’t Siikjen, it siikjen wie dien –
Nea soen’ wy ’t wûnder winne;
Wy bleauwen beide allinne
En binne skriemend gien.

Út: *Fedde Schurer Samle fersen (Baarn/Ljouwert: Bosch & Keuning N.V./De Tille B.V. [1974], 2de pr., s. 38).*

ien dronken op de lêste man fan de *Swarte Heap*. Fedde Schurer ... fan bûgjen frjemd¹, in Fries yn ieren en sinnen!

* *Sander Hoekstra is bestjoerslid fan de JFM en hat in bedriuw foar brânbefeiliging yn Oerterp.*

Der wie aardich wat folk en de koroanadistânsje waard goed yn acht nommen (foto: S.T. Hiemstra).

¹ Sjoch bgl.: Fedde Schurer *De bisleine spegel – Autobiografy* (Amsterdam: Moussault’s Uitgeverij NV, 1969: ‘De Heerenveense Koerier hiene wy, net sûnder pretinsjes, al earder omdoopt ta *Friese Koerier*, mei it motto: “Fan bûgjen frjemd” (s. 146).

Steane foar jim taal!

Aant Jelle Soepboer*

Rûnom Fedde, mei it *Hearrenfean as episintrum. It plak dêr't wy hjoed steane en it plak dêr't wy hooplik noch faak werom komme sille. Op it ynternet hie in selekt ploechje minsken al wer kommentaar op it wurd 'rûnom', dêr't fan tocht waard dat wy 'om Fedde hinne' bedoelden. Mar dat is fansels net sa. Wy bedoele echt rûnom: 'oeral'. Mar wol oeral te min.*

En dat is net allinnich it lot dat Fedde beskern is. It is it lot fan in hiel soad Friezen en fan it Frysk sels. It is in taal dy't bedrige wurdt. Net allinnich troch de nonsjâlânse en skepsis dêr't guon Friezen mei har eigen erfskip omspringe, mar wis ek troch ûnderdrukking en oerhearsking troch it Hollânsk. Wy kinne ús alle dagen wol diskriminearre fiele, mar dêrfoar binne wy te grutsk! Schurer wie him dêr mar wat bewust fan. It is yn syn autobiografysk wurk *De besleine spegel* dat er in tipke fan de wale fan de Fryske taalstriid optilt. Harkje mar, ik sitearje:

“Men soe út it foargeande haadstik faaks ôfliede kinne dat it yn Fryslân altyd roazen en anjelieren reinde. Sa wie it no ek wer net; it waaide ek wolris hûnehier.

En as kranteman en sprekker waait jin dat dan it earst yn 'e eagen. Ik haw yn Fryslân, hoe mear de literatuer

Aant Jelle Soepboer kin in soad ...

bloiede en de belangstelling foar boeken en toaniel ta-naam, foargoed murken dat der behalve in opmerklike taalkultuer, ek in taalstriid wie, dy't yn wêzen it karakter fan in sosjale tsjinstelling fertoande.

Der begûn him hoe langer hoe dúdliker, njonken de âlde 'taalbefoarding', in taalstriid ôf te tekenjen. In beskate âlde boargerij, besterke mei amtners en learaarsrûnten, seach boeren, skippers en arbeiders as in sosjale ûnderlaach, en keas it goedkeapste middel om har hegere status te demonstrearjen yn it ôfstân nimmen fan de folkstaal, prate Hollânsk of wat der op like en kearde it Frysk út de iepenbiere fermiddens wei.

Ik krige yn 'e tritiger jierren ris in útnûging fan in Folksuniversiteit om te sprekken oer nije Fryske dichtkeunst. Ik naam it skriftlik oan, mar krige fan 'e sekretaresse dit beskje werom:

‘Neem mij niet kwalijk dat er blijkbaar een misverstand is ontstaan; de bedoeling is dat u uw voordracht in het Nederlandsch houdt, aangezien onze volksuniversiteit meer intellectueelen dan inheemse Friezen onder haar leden telt.’

‘Intellectuelen’ en ‘inheemsen’ – sa gong dat. Elk Frysk sprekker wit dat it hiel gewoan wie dat, as men goed en wol oan it sprekken wie, in ‘dame’ út de seal wei begûn te razen dat hja der neat fan ferstie en oft men gjin ‘fatsoenlik’ Nederlânsk prate koe; dat hearde al sa’n bytsje by de liturgy. Hiel stadich is it begryp begûn troch te kringen dat men yn in twatalich gebiet foar in waardige ferhâlding útgean moat fan it rjocht om te praten en de plicht of *alleast de goede wil om te ferstean*.¹ [ein sitaat]

It wurdt tiid dat wy ús prachtige taal út it konservatyf agraryske hoekje jeie en sjen litte wat de potinsje derfan is, dat it Frysk in taal is foar *alle rûnten*, foar alle minsken en boppe-al foar alle gelegenheden. Foar de takomst! Ik rop jo op, ik rop elkenien op, stean foar jimme taal as wie it jimme kostberste besit. Ferdigenje it mei it skom op ‘e bek! Haw it leaf as wie it jimme leafste freon, jimme sydsulver, jimme heit as mem, broer as sus, man as frou!

¹ Út: Fedde Schurer *De bisleine spegel – Autobiografy* (Amsterdam: Moussault’s Uitgeverij NV, 1969, s. 132, haadstik ‘Kneppelfreed’; it Frysk is omstaverre en op in plak skeanprinte.

Chris van Hes (foarsitter JFM) sprek de tekst fan Aant Jelle Soepboer út (foto: Jaap Cuperus, It Nijs, 18 sept. 2020).

Aant Jelle Soepboer

* De tekst is fan Aant Jelle Soepboer en dy waard útspruten troch Chris van Hes (foarsitter JFM). Soepboer wie learaar skiednis en ierdrykskunde en is sûnt july 2019 ûnderwiisadviseur by it Cedin te Drachten. Hy is boppedat skriuwer fan skiednisferhalen (*‘Vet oud!’*), muzikant (*Baldrs Draumar*) en aktyf yn de gemeentepolityk fan Noardeast-Fryslân (FNP).

Oer plaknammen

De iuwen troch binne plaknammen feroare. Krapoan 4000 jier lyn reizge Jakob, in jongkeardel, fan Beër-Sjeba nei Haran. Underweis kaam er deaynein by it fallen fan de jûne by Luz oan, joech him fuort del en foel yn ‘e sliep, dreamde dat er God trof, waard by it lemieren fan de nije dei wekker, wist noch krekt wat er dy nachts dreamd hie en neamde dat plak ‘Hûs fan God’. It sil ien fan de earste plaknammeferoarings west hawwe (Genesis 28).

De hiele ierde oer binne plaknammen feroare. Fierôf en nei har dekolonisaasje woene ferdrukte folken har eigen ierdrykskundige nammen (werom) hawwe. Leopoldville waard *Kinshasa*, Bombay *Mumbai*, Batavia *Djakarta*, Borneo *Kalimantan*. En yn ús lân is de striid om de eigen ierdrykskundige nammen al jierren geande. Beets waard *Nij Beets* (1950), de Tieke *De Tike* (1952), Bergum *Burgum* (1989), Dokkumer Ee *Dokkumer Ie* (2006), Menaldum *Menaam* (2009).

De rie fan Noardeast-Fryslân hat tongersdei 10 septimber ienriedich syn bydrage levere oan de taalwiksel Hollânsk-Frysk yn de doarpsnammen (LC, 11 septimber 2020). De nije, eigentalige nammen wurde as de primêre nammen yn de *Gemeentlike Basis Administraasje* (GBA) fêstlein. De sekundêre nammen dêr’t de krante oer skreau, de nammen op hânwizers en kombuorden, wurde oars krekt sa skreaun as dy yn de GBA. Nei de omneaming soene de âlde nammen net mear bestean (LC, 28 april 2012). Oars, justjes mear as 30.000, twa tredde fan de goed 45.000 ynwenners yn 24 doarpen bliuwe frij fan de omneaming.

Bertus Jans Postma, Bitgummole

Opm.: Op 13 sept. 2020 is it boppesteande stikje ‘ynstjoerd’ nei de Ljouwerter Krante, mar it waard net opnommen. Goed dat Nij Frisia der is.

Wa wie Schurer?

Peter R. Boomsma*

Rju achte minsken,

In stânbyld ûntbleate fan Fedde Schurer sûnder omtinken foar it Frysk, dat kin net. Ik haw op myn 'social media' sein: beskamsum. Swiere wurden, mar Schurer is ek net de earste de bêste. Mar wa wie Schurer?

Guon âlderen hjir sille him noch kenne. Hy kaam hjir yn 1946 te wenjen. Schurer waard haadredakteur fan de *Heerenveense Koerier*, dat wie de legale fuortsetting fan de yllegale *De Koerier*. 'Miskien soe ik Hearrenfean net útsocht ha; goed, it hat my dan mar útsocht', seit Schurer yn *De bisleine spegel*.

Der wie yn dy tiid ûnder deftige Hearrenfeansters mar in bytsje respekt foar de Fryske taal. En Schurer spriek en skreau allinnich mar Frysk; it wie *nûtsjesmoar* en gjin 'pindakaas'. De Schurers diene wat de taal oanbelanget gjin konsesjes.

Earst wenne Schurer yn in kosthûs oan de Herenwal 71. Letter kamen syn frou Wil en soan Andries. Ein 1946 sette de húshâlding fan Schurer him te wenjen oan de Burgemeester Falkenawei 80. Yn oktober 1955 folge de ferhuzing nei de J.H. Kruisstraat 6. It wiene hierwenten; by keap koe Schurer net fuort as er dat wolle soe. Besit sei Schurer neat, wichtich wie in goede sfear om him hinne en genôch jild om boeken keapje te kinnen. Schurer hie gjin rydbewiis; miskien hawwe guon him noch wol riden sjoen op syn brommer, in

Peter R. Boomsma: 'It bêste fers dat Fedde Schurer skreaun hat, is syn libben' (Douwe Annes Tamminga) ... (foto: Jaap Cuperus)

Kaptein Mobylette.

Foar *Kneppelfreed* stie Schurer ek alris yn de belangstelling fan it hiele lân, dat wie yn 1929. Op 'e Lemmer waard Schurer learaar oan de kristlike basisskoalle. Yn de jierren '20 fan de foarige iuw wie er polityk aktyf foar de CDU, de Christelyk-Democratische Unie.

Yn april 1929, yn in rede yn Ljouwert, mei as titel *Kristendom en oarloch*, pleite Schurer foar nasjonale ûntwapening. Dat gie it bestjoer fan de skoalle fan De Lemmer te fier; Schurer waard ûntslein. En hy kaam op de swarte list fan de *Binnenlandse Veiligheidsdienst*: 'Talentvol en gevaarlijk spreker, vooral gevaarlijk voor jonge mensen'.

Bûten Fryslân

It waard tiid om bûten Fryslân te sjen; dat is altyd goed. En dat waard Amsterdam. Yn 1930 giene Schurer en syn frou Wil nei de haadstêd; Schurer kaam dêr te wurkjen oan in iepenbiere skoalle. Hy hat doedestiids ek noch steatelid west yn Noard-Hollân, foar de CDU. Syn slogan wie: 'Geen Führer, maar Schurer'. En fan 1956-1963 wie Schurer lid fan de Twadde Keamer foar de PvdA.

Yn 1946 kaam it stel werom nei Fryslân. Schurer waard haadredakteur fan de *Friese Koerier*. Hy skreau alle dagen it haadartikel. Hy wie tsjin de atoombom en tsjin

10 in het nieuws

'Aantal uren les in het Fries moet omhoog'

STRAATSBURG De Raad van Europa roept Nederland op meer te doen voor regionale talen. Zo moet het aantal uren onderwijs in het Fries omhoog en moeten het Limburgs en het Nedersaksisch meer aandacht krijgen in lesprogramma's.

Het comité van ministers van de Raad doet per minderheidstaal een aantal aanbevelingen.

De raad baseert zich op een periodiek rapport van het Comité van Experts van het Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden. Er moeten meer uren onderwijs in het Fries op basisscholen en middelbare scholen bij en de raad wil meer aandacht voor de Friese cultuur en geschiedenis in het onderwijs. Het Limburgs en het Nedersaksisch moeten studievakken aan de universiteit worden

en in alle lagen van het onderwijs meer aandacht krijgen.

Voor bescherming van het Sinti-Romanes, gesproken door Sinti en Roma, wil de raad dat er meer contact gelegd en onderhouden wordt met sprekers van de taal. Ook moet de geschiedenis en cultuur van de groep opgenomen worden in het onderwijs. De raad wil ook meer aandacht en steun voor het Jiddisj. De Raad van Europa kan lidstaten geen maatregelen opleggen, maar enkel aanbevelingen doen.

Nederland kent twee officiële talen: het Nederlands en het Fries. Daarnaast zijn het Limburgs en Nedersaksisch via Europese afspraken erkend als regionale talen en het Jiddisj en Sinti-Romanes als non-territoriale talen. Op Bonaire, Sint-Eustatius en Saba zijn ook Papiaments en Engels erkend als officiële talen.

'Europa' wol mear oeren foar Frysk op skoalle!

de 'Apartheid'. Hy skreau ek *Simson*, in fersetsdrama. It wie in grut súkses, yn it Frysk en ek yn it Hollânsk. De Hearrenfeanster skouboarch wie alle jûnen útferkocht. Schurer spile sels de haadrol. Hy spriek prachtich, mar hy wie gjin akteur. Dy jierren wiene syn *Sternstunden*.

Sa krekt nei de Twadde Wrâldoarloch wie de struktuer fan de Nederlânske maatskippij net slim oantaaste. Tagelyk lykwols wurdt der ûnder it sichtbere nivo fan restauraasje en kontinuïteit in stribjen nei feroaring en fernijing sinjalearre dat fuortkaam út ûnbehagen.

Ien dy't him op 27 augustus 1951 knap ûnbehaachlik fielde wie de Lemster feedokter Sjirk van der Burg. Hy ried dy deis mei syn auto op 'e Seedyk: de dyk tusken De Lemmer en De Kúnder. Op in stuit naam er de ôfslach, troch it Bûtendykster lân, nei de Noardeastpolder. Dat wie koarter, mar ek in dyk yn eigen behear fan it wetterskip 'De Zeven Grietenijen en de stad Sloten'. Allinnich mei in fergunning mochten

jo der ride. Doe't Van der Burg oanholden waard troch de plysje, reagearre er grimmich. Hy wist neat fan in fergunning en woe de bekeuring fôárkomme litte. Dat barde op 17 oktober 1951 foar de kantonrjochter fan It Hearrenfean.

Van der Burg woe Frysk prate, rjochter Wolthers liet de fee-arts in oere wachtsje. Hy mocht alle talen prate, 'doch alleen op datgene wat hij in de Nederlandse taal heeft gezegd, kan rechtens worden gelet'.

Schurer skreau dêrop it ferneamde haadartikel 'De laatste man van de Zwarte Hoop'; dêr wie gjin wurd Frânsk by. Ik sitearje: 'In de middeleeuwen is Friesland geplaagd door een Saksische bende, die de Zwarte Hoop wordt genoemd. Mr. Wolthers schijnt het er op gezet te hebben, deze naam voor zich en zijn gelijkgezinde collega's te reserveren.' Dat wie neffens it iepenbier ministearje in mislediging fan de rjochterlike macht. Op freed 16 novimber 1951 moast Schurer him te Ljouwert ferantwurdzje.

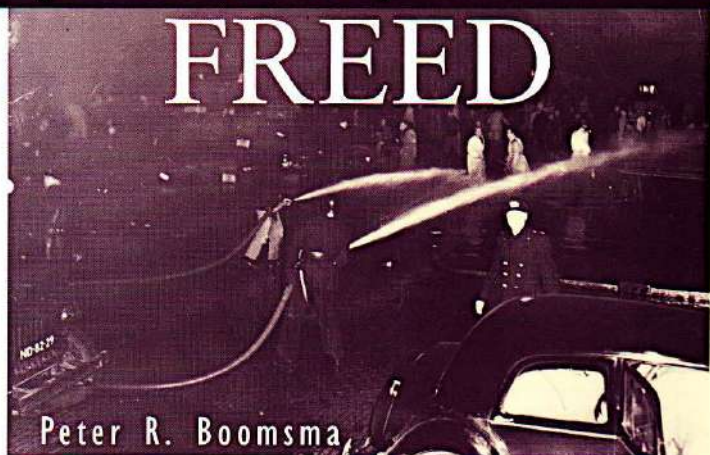
De feiten binne bekend. In te lytse seal; freedts wie der feemerk én de gewoane wykmerk, en Nederlân wie doe noch net wend oan demonstraasjes fan grutte omfang. Om koart te kriemen, de boel rûn folslein út de klau. Kneppel en brânsput waarden ynset. It fenomeen *Kneppelfreed* wie berne.

Ek it heger berop ferlear Schurer. Mei Abel Herzberg as abbekaats: 'Het is nonsens om te geloven, dat het in een kamer donkerder wordt als een extra lamp wordt opgestoken. In die zin moet men zeggen: De Friese cultuur is welbegrepen niet voor Friesland maar voor Nederland van belang.'

Der kamen grutte protestbyienkomsten en twa kommisjes. It ûndersyk fan de kommisje Kingma-Boltjes hold him dwaande mei it brûken fan de Fryske taal op it mêd fan it *rjochtsferkear* en late ta de wet-Donker. De kommisje-Wesseling hold him dwaande mei it *ûnderwiis* yn it Frysk en smiet de wet-Cals op.

En wat lêst ik twa wike lyn de *Ljouwerter*, hast 70 jier nei Kneppelfreed? 'Europa wil 'onverwijd' meer uren Fries op de basisschool'. Hoe kin dat? Wêrom is dat noch net regele? Der wurdt troch skoallen op grutte skaal gebrûk makke fan ûntheffings as it om it Frysk giet. Wy foldogge noch lang net oan it *Europeesk Hânfest* foar regionale en minderheidstalen. En der is in grut tekoart oan kwalifisearre dosinten Frysk.

Kneppelfreed is jitte altiten aktueel ...

Fedde is 'oeral' om ús hinne!

Kom op, skoallen en âlden! Kom op Fryske Steaten, deputearre Poepjes en it Ryk! Nim jim ferantwurdlikens! As ús Kommissaris fan de Kening it hiel normaal fynt om oeral Frysk te praten, wa binne wy dan om neat of net genôch te dwaan? Der leit noch in soad terrein braak as it giet om it ûnderwiis yn it Frysk. En in grut part fan it tekoart hawwe wy oan ússels te witen.

Miskien hawwe wy yn dizze tiid gjin grutte kulturele liederes mear, lykas Fedde Schurer of Hendrik Algra. It fak fan skoalmaster hie eartiids ek folle mear status. Mei Schurer stie der gewoan in *yntellektueel* foar de klasse. De posysje fan de ûnderwizer is feroare. Jo koene jo yn de foarige iuw, as de universiteit sosjaal te heech grypt wie, profilearje as skoalmaster. En jo koene wrâldferneamd wurde yn Fryslân. Hie Schurer no libbe, dan hied er grif heechlearaar west.

Miskien kin de gemeente Hearrenfean foar dizze grutte soan in *kuierrûte* meitsje. En graach omtinken foar Schurer yn it *Museum Heerenveen*. Ik kom net oan Ferdinand Domela Nieuwenhuis, mar ek Schurer is wichtich; net allinnich op it sosjale mêd, mar ek benammen foar de Fryske taal.

Ik slút ôf mei de moaie wurden fan ús grutte Fryske dichter Douwe Tamminga oer Schurer: 'It bêste fers dat Fedde Schurer skreaun hat, is syn libben.'

Ik haw it sein!

* *Peter R. Boomsma (1960, Berltsum) studearre yn 1988 ôf as kontemporêre histoarikus, wurke by de polysje 'Midden Friesland' as kommunikaasje-adviseur, wie fan sept. 2019 oant maart 2020 strategysk kommunikaasje-adviseur en wurdfierder fan de Fryske Kommissaris fan de Kening (drs. A.A.M. Brok) en hat sûnt 2016 in eigen kommunikaasjebedriuw (Boomsma Communicatie & Mediatraining). Hy skreau it boek 'Kneppelfreed – Gevecht om de taal met wapenstok en waterkanon' (Uitg. Van Wijnen: Franeker, 1998, 128 siden).*

Út in skriuwen oan Noardeast-Fryslân: in nij argumint yn de namme-omneaming

It ûndersteande is in stikje út in brief fan 27 augustus 2020 oan kolleezje en rie fan de gemeente Noardeast-Fryslân:

Lang ferlyn krigen doarpen fansels Fryske nammen – de bewenners koene ek gjin oare talen as har eigen. Mar letter binne der Hollânske foar yn it plak kommen. Al jierren is de striid geande om ús eigen wer werom te krijen. Guon riedsleden wolle leaver net wer werom, bygelyks fan Oudwoude nei Aldwâld. Se hawwe oars wol hûnderten Hollânske plaknammen, faaks wol tûzenen, fierwei de measten oarekant Kuunder en Lende yn de oare provinsjes en oarekant de steatsgrins yn Flaanderlân (Antwerpen, Leuven), Afrika (Bloemfontijn, Stellenbosch), Amearika (Groningen, Onverwacht). Fan sokke leden yn jim gemeente mei dochs wol ferwachte wurde dat se wat Hollânske nammen yn eigen gea misse kinne. De omneaming Hollânsk-Frysk is oars net fergees. Twataligens is no ienkear in djoerabele saak, mar giet rjocht net fóár ûnrjocht? Yn it Provinsjehûs lei foarhinne € 20.000 klear foar de omneaming, mar oft dat noch sa is?

Eigen taal, eigen nammen. Oan de Twibaksmerk binne de Steaten sljocht nei ús eigen nammen. Yn 1998 krigen wy de lânsnamme 'Fryslân' foar it ûneigen 'Friesland' yn it plak. Yn 2006 stimden se ienriedich (!) foar de mear as tûzen nammen foar fearten en sleatten, marren en puollen.

It soe beskamsum wêze dat de Steaten fan Fryslân yn Ljouwert [...] wol oan de folkseigen, ierdrykskundige nammen wolle, mar de rie fan Noardeast-Fryslân yn Dokkum nét.

B.J. Postma

'Opsterland' mei it offisjele Hollânsktalige 'Gorredijk': in gemeente dy't it mei de Frysktalige gemeentenamme en plaknammen noch raar sitte lit ...

Aant Jelle Soepboer yn 'e pleit foar offisjeel Frysktalige plaknammen yn de gemeente Noardeast-Fryslân en dat is him, mei oaren, op 10 sept. 2020 slagge. In histoaryske jûn. Tige lokwinske! No gâns oare gemeenten noch ...

Fedde Schurer syn striid is dy fan ús

Willem Schoorstra*

My tinkt, it is in unikum dat in byld trije kear ûntbleate wurdt. Trijeris is skippers-rjocht, wol it sprekewurd hawwe. Dochs jildt dat net foar dizze gelegenheid, om't ik oannim dat it de earste kear, yn 1974, lyksa mei konsideraasje en respekt dien wurden is. Doe stie it byld fan Schurer yn in stripe gers oan it Van Harenspad. Dêr moast it yn 1988, fanwegen 'saaklike arguminten', wei en kaam it by de Wettertoer te stean. Ik wit net oft it doe ek nochris ûntbleate wurden is, want yn dat gefal kin it ombeisterjen mei it byld yn it Guinness Book of Records opnommen wurde.

Hawar, wy steane hjir om't it sneon de 25ste july in ûnweardige fertoaning wie. De FNP omskreau it barren as 'suterich', mar nei wat ik dêrfan lêzen, heard en sjoen haw, liket my dat in eufemisme. It byld siet yn in plestik 'wrap' bewuolle, as ien of oar goedkeap objekt dat sa by AliExpress fan de pallet ôfkaam. It ferwiderjen fan dat plestik hie dan ek mear fan in ordinêre striptease-act as fan in earbiedich en behearske ûntbleatsjen.

Wie dat der al by troch: it feit dat de seremoanje yn it **Hollânsk** holden waard, wie dat noch nammerste mear. Want Fedde Schurer wie behalve ûnderwizer, haadredakteur, dichter, pasifist en politikus benammen ek in taalstrider. Syn libben stie yn it teken fan it rjocht om jins eigen taal te brûken, ûnder alle omstannichheden en yn alle ûnderdielen fan de maatskippij. Mei dy wittenskip yn de efterholle tsjûget it fan

Willem Schoorstra: 'It byld fan Fedde Schurer ferget ús, ropt ús op' (foto: Jaap Cuperus; lofts Chris van Hes en rjochts Sybe Knol).

0,0 histoarysk besef om sa'n betinking yn it Hollânsk te hâlden. Tagelyk is de hiele gong fan saken om it byld hinne eksimplarysk foar de situaasje fan it Frysk.

Ús taal bliuwt ommers it suertsje by de boadskippen, in yrritant, lestich fenomeen dêr't it leafst sa min mooglik omtinken oan jûn wurdt. Soks blykt noch

mar ris út de rapportaazje fan it *Europeesk Hânfêst* foar regionale en minderheidstalen, lêstlyn. Krekt as it byld fan Fedde Schurer fynt dy taal net in bestindich plak yn de maatskippij, makket it dêr noch altyd gjin logysk, natuerlik ûnderdiel fan út. Wylst der neat natuerliker is as de eigen sprake dêr't men yn grutbrocht wurdt, of, as net-Fries, letter mei yn 'e kunde komt. Dat natuerlike aspekt komt it dúdlikst oan de oerflakte by de meast wêzentlike mominten fan in minskelibben, nammentlik berte en dea. De emoasjes dy't dêrmei anneks binne, krije it bêste har gerak yn de taal fan it hert, de memmetaal.

Fedde Schurer stried ek foar it skoft dêr tuskenyn. Foar in logysk, natuerlik plak fan it Frysk yn it ûnderwiis, de kultuer, yn it amtlik ferkear, yn de rjochtspraak en yn saken fan bestjoer. De politikus, dichter en sjoernalist stried foar de lykweardigens fan de memmetaal. Dy striid blykt sûnder ein. En einleas is hiel lang. Boppedat is Fryslân mear as de taal. Fryslân is in kultuerbeam mei stevige woartels yn it ferline en, nettsjinsteande bytiden stoarmige wyn, jonge, nije tûken dy't de takomst ynwaakse. Yn dy beam is de taal

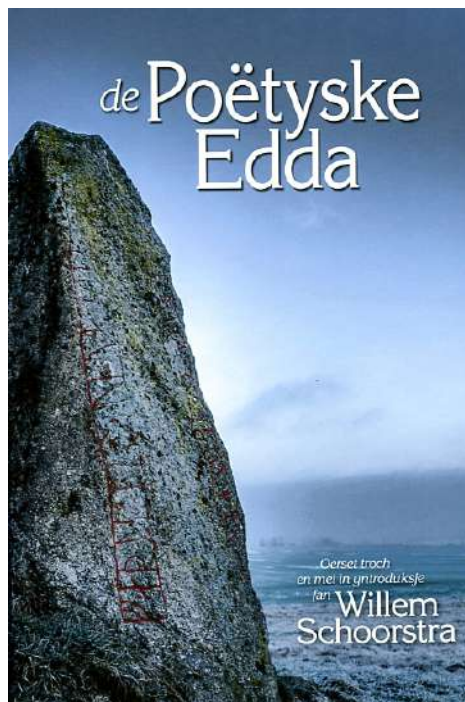
de libbensstream, it sop troch de woartels de tûken fuorret.

Dat dêr foar striden wurde moat, hat Fedde Schurer sjen litten. Syn byld is in foarbyld. Minsken as Schurer jouwe ús en kommende generaasjes de ynspiraasje, de oertsjûging en de moed om de rêch te rjochtsjen, om stean te gean en dy striid fuort te setten. Om't it giet om in ienfâldich, mar o sa wichtich minskerjocht: it jin oer *alle boegen* uterje kinnen yn de eigen taal. As dy libbensstream rint, sil de beam waakse en bloeie.

It byld fan Fedde Schurer ferget ús, ropt ús op.

Friezen, wat is dêrop jim antwurd?

* *Willem Schoorstra (1959, Ternaard) is sûnt 2001 Frysktalich dichter en skriuwer. Hy skreau û.o. in roman oer kening Rédbåd (2011) en makke in Fryske oersetting fan 'De Poëtyske Edda' (2010), in samling Noarsk-Yslânske myten en heroyske poëzije.*

Foarkant fan Willem Schoorstra syn De Poëtyske Edda (2020; in oersetting fan goade- en heldeferhalen út it ier midsiuwske Yslân yn it Frysk, 358 siden).

Oprop Fryslân stiet paraat (foto: S.T. Hiemstra)

Frysk en Ingelsk (6/7)

Eric Hoekstra*

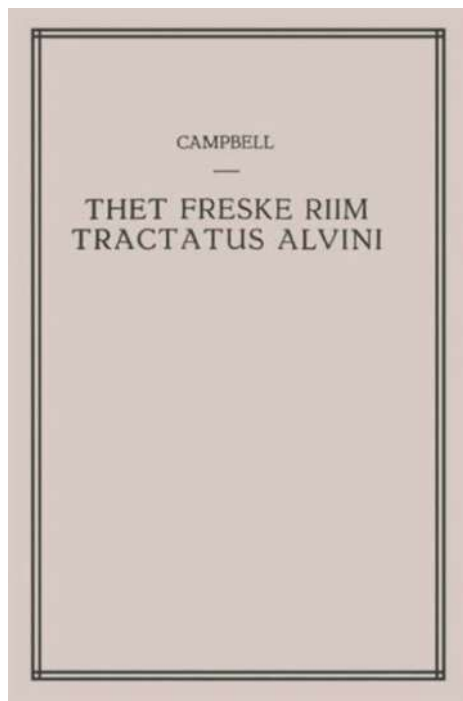
Binne Frysk en Ingelsk sustertalen?

Ûnder boppesteand kopke hat de earste paragraaf (út in rige fan 12) yn *Nij Frisia* stien.¹ De paragrafen 2 en 3 steane yn *Nij Frisia*, nû. 3 (hjerst 2019, s. 16-18) en de paragrafen 4 en 5 yn *Nij Frisia*, nû. 1 (maitiid 2020, s. 12-14). Hjirûnder ferfetsje wy de rige mei de haadstikjes 6 en 7.

Prate Friezen Hollânsk?

Sûnt wannear? (par. 6)

Troch de iuwen hinne hat der altyd in foarm fan Frysk-Hollânske twatalichheid west, yn it bysûnder by de hegerein. En omdat de hegerein ek by útstek skriuwe koe, sil men yn it skreaune Frysk fan 'e hegerein gauris Hollânske ynslûpsels fine. Sadwaande dat it Frysk út eardere iuwen fan ûngelikense kwaliteit is. Guon teksten binne suver in mjuks fan Frysk en Hollânsk, lykas *Thet Freske Riim*, útjûn troch Campbell yn 1952, in tekst skreaun tusken 1509 en 1515.

Dy tekst beskriuwt de oarsprong fan 'e Fryske frijheid. De tekst is in mjuks fan feit en optinksel. De neikommende rigels (909-910) litte sjen hoe't sawol Frysk as Hollânsk in stimpel sette op dy tekst:

Thet sexte is als thi koning scolde to stride

Tha Frezen dede hi to fora him gan jefta ride.

Ho hia worden slagen doet

Ofta brocht hi se in grater noet.

De seisde [straf] is: as de kening stride soe, liet er de Friezen foar him út ride.

Dan soene se deadien wurde of alteast yn ûnk en need bedarje.

Sjoch no ris nei it rym dat ûnderstreke is. It rym bestiet út twa Hollânske wurden, *doet* 'dea' en *noet* 'need'. De Fryske wurden (dea, need) binne oars hast deselde as it Ingelsk. Mar ôfsjoen fan it rym binne der mear wurden fan dy fersrigels yn it Hollânsk. De grammatika is lyksa bytiden Frysk bytiden Hollânsk of om krefter te wêzen: *Middelnederlânsk*. It liket as hat in Fryske skriuwer, dy't wend wie om Hollânsk te skriuwen, it ris besocht en skriuw Frysk. Troch syn Middelnederlânske skriuw- en rymgewoanten sit de tekst fol mei Middelnederlânsk. Der waard nammers ek amper Frysk skreaun, dat de Fryske skriuwer sil amperoan in skriuwmodel hân hawwe. Âldfryske teksten, as er dy al koe, wiene hast allegearre wetsteksten, in hiel oar sjenre as it ferheljend gedicht *Thet Freske Riim*. Sadwaande dat de auteur wol weromfalle moast op syn Middelnederlânske skriuwûnderfining.

¹ Sjoch: *Nij Frisia*, jrg. LXVIII, nû. 2, simmer 2019, s. 17. De 12 haadstikjes binne:

1. Binne Frysk en Ingelsk sustertalen?
2. Binne Frysk en Ingelsk in aparte taalfamylje?
3. Kinne Friezen en Ingelsken inoar ferstean?
4. Kinne de Friezen Âldingelsk lêze?
5. Hoefolle sprekkers hat it Frysk en it Ingelsk?
6. Prate Friezen Hollânsk? Sûnt wannear?
7. Is der noch wat fan de Romeinen oerbleaun yn Fryslân?
8. Is der noch wat fan de Romeinen oerbleaun yn 'e Fryske taal?
9. Stamje hjoeddeistige Friezen ôf fan 'e Romeinske Friezen?
10. Binne de Friezen Angelsaksen?
11. Is it Frysk in taalfamylje?
12. Eigenskippen fan 'e Fryske taalfamylje.

Fansels binne der ek auteurs dy't *suver* Frysk skriuwe, mar ek net alhiel sûnder wryt of slyt lykas Gysbert Japicx, de stamheit fan 'e Fryske skriuwerij. Fóár Japicx hiene der ek wol lju west dy't ris in lyts stikje yn it Frysk skreaun. Sa hat Johan van Hichtum twa hiele fraaie stikjes skreaun, mar mear as in pear siden wie it net. En de oerheid brûkte it Frysk ek net mear. It waard sadwaande noch praat troch it gewoane folk en net mear skreaun. En dan komt Gysbert Japicx, dy't sa mar in boek fol skriuwt mei barokke literatuer, humoristyske dialogen, brieven, psalmberimings en oersettings en dêrby ek in oersetting makket fan in tige nijsgjirrige kristlik-spirituele tekst. Mar sels de grutte Japicx ûntkomt it wolris en dan produsearret er in wurd, in konstruksje of in wurdfolchoarder dy't ûnder ynfloed fan syn Hollânsk ta stân komt. In foarbyld wurdt hjirûnder jûn:

Want as ienigh Prince, mei-er-tyd immen so hæg bet dwaen klieuwen
 'Want as in prins mei de tiid immen sa heech klieuwen dien hat'

De wurden dy't ûnderstreke binne, *bet dwaen klieuwen* 'klieuwen dien hat', binne Fryske wurden mei in Hollânske wurdfolchoarder. Der is noch in Hollânsk ynslûpsel en dat slacht op it brûken fan *dwaan* as helptiidwurd fan *kausalityt*². Yn it Frysk soene wy leaver *litte* brûke: 'Want as in prins mei de tiid immen sa heech klieuwe litten hat'. Sadwaande dat dy oanhelling út it wurk fan Japicx twa Hollânske ynslûpsels ynhat: de wurdfolchoarder en it helptiidwurd *dwaan* mei kausative betsjutting. Nettsjinsteande dat hoege dy ynterferinsjes yn it wurk fan 'e grutte skriuwer jin gjin nij te dwaan. Japicx hie omers al syn libben Hollânsk skreaun en lêzen. Der wie amper wat yn it Frysk om te lêzen. Japicx hat it gewoanwei hiel goed dien.

Yn 'e 19 iuw kamen oeral emansipaasjebewegings op fan folken dy't gjin eigen lân hiene. Dat hie faaks te krijen mei de delgong fan it Latyn en de opkomst fan in middenklasse dy't skriuwe koe. Sadwaande ûntstiene naasjes (steaten) as Itaalje en Dútsklân. By lytse minderheden lykas de Friezen wie gjin ambysje mear foar selsbestjoer, mar al foar mear stúdzje fan en omtinken foar de eigen taal, kultuer en skiednis. Der waard in standert foar de skriuwtaal ûntwikkele. De lju rekken der stadich oan bewend om mei-inoar yn it Frysk te briefkjen. Hjoed-de-dei is der in kromke Frysk ûnderwiis op 'e basisskoalle. Mar fierder hat it Nederlânsk fierhinne it ryk allinne by de oerheid, by de media en yn

it ûnderwiis. Sadwaande kinne alle Friezen Nederlânsk ferstean en hast allegearre prate se it ek sûnder flaters. Mei oare wurden, alle Friezen binne twatalich en dat hat syn wjerslach op 'e Fryske taal. Taalkundigen witte lykwols net hoe't dat proses krekt syn beslach kriget. Wêrom reitsje beskate wurden en útdrukkings earder wei as oaren? Wêrom wurde der mei beskate Hollânske wurden wer nije Fryske útdrukkings makke, lykas 'in loopke dwaan', dêr't men it Hollânske 'loop' yn weromfine kin? Mar de twataligens hat in lange foarskiednis, mei't de hegerein altyd al Hollânsk koe en troch de lju dy't skriuwe koene: de geastliken, de adel, de riken en de amtnerij. Tsjintwurdich kringt it Ingelsk op yn it Hollânsk en yn it Frysk, dat wy soene hast sizze kinne dat it Ingelsk it Frysk te help komt. Mar talen binne taai, sa hat út 'e skiednis wol bliken dien.

Is der noch wat fan de Romeinen oerbleaun yn Fryslân? (par. 7)

De earste iuwen nei Kristus wie der in Romeinsk-Keltyske beskaving en kultuer yn Ingelân, krekt as yn Frankryk. Mar yn 'e fyfte iuw ferfearen de folken en de Friezen setten har del op 'e kusten fan wat no Fryslân, Grinslân en Noard-Hollân neamd wurdt en by de mûning fan de rivieren de Iems, de Maas en sels yn Seelân moat in Fryske fêstiging west hawwe. Dêrmei wiene se baas oer it hiele noarden en westen fan wat hjoed-de-dei Nederlân is. Se kontrolearren de hannel by Doarrestêd by Utert.

De Angelsaksen teagen nei Ingelân en hellen dêr de Romeinsk-Keltyske beskaving del. De Gallo-Romaanske boargers flechten nei Wales en Cornwall ta. Der ûntstie in maatskippij basearre op lânbou en op 'e macht fan lytse keninkjes. Nei't de Angelsaksen kristlik makke wiene, koene har geastliken ek lêze en skriuwe. Se fernuveren har oer de fertutearzge en ferrinnewearre gebouwen fan 'e Romeinen, no oergroeid mei planten, beamkes en moas. Se fregen har ôf wa't dat doedestiids allegearre boud hie. Dy ûnderfining is beskreaun yn in Âldingelsk gedicht út 'e 8ste iuw:

*Wûnderlik is dizze muorstien: it needlot bruts him,
 fergriemde de stêdsromte, makke braaklân fan it wurk
 fan reuzen.
 Dakken foelen op 'e grûn, ferrinnewearre tuorren,
 balken fuortskuord, froast yn it semint,
 stoarmskylden oan spuonnen en fuortslin,
 tefretten fan tiids tosk. De ierde hâldt de masterbouwers,
 ûntbûn en fergien, fêst,
 yn de hurde grip fan 'e grûn.
 Sûnt binne hûnderten slachten ôfmarsjearre.*

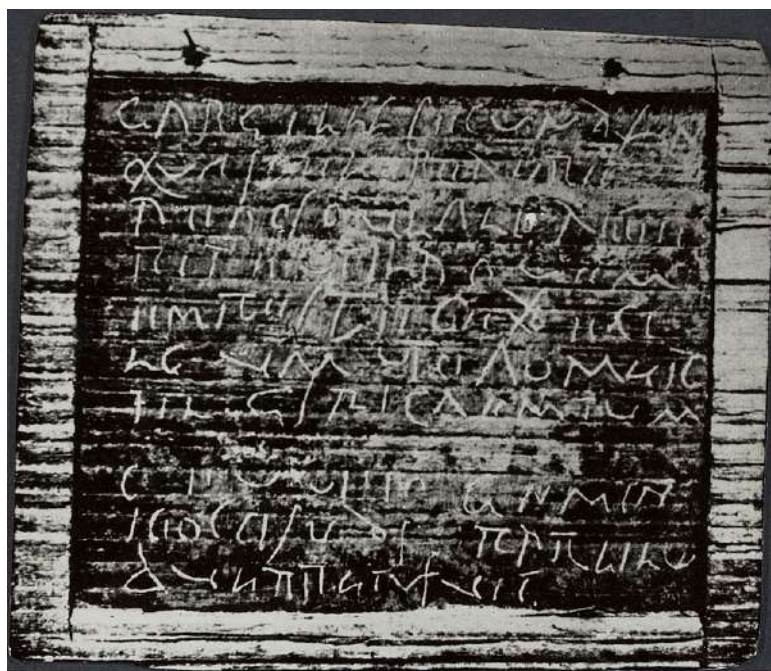
*Hoe faak hat dizze muorre ôfwachte,
mei grize koarsten en reade plakken,
keninkryk nei keninkryk,
stoarmen trochstien oant er belies joech.*

Der wurdt wol tocht dat it gedicht de ferfallen Romeinske badhuzen fan 'e Ingelske stêd Bath beskriuwt.³

Romeinsk badhûs yn Bath (Ingelân).

Fryslân hat spitigernôch gjin Romeinske bousels. It lei meastentiids krekt bûten it Romeinske keizerryk, al ûndergie it der wol de ynfloed fan. Dat docht bliken út sokke fynsten as it skriuwtaffeltsje fan Tolsum (hjierrûnder ôfbylde).⁴

It skriuwtaffeltsje fan Tolsum.

Dat beskriuwt yn it Latyn de oankeap fan in ko mei in liende som jild. Dat Fryske kij wiene sels yn 'e Romeinske tiid fan belang, ek al wiene se net sa grut as no. De Romeinske generaal en belêstingyspekteur Olenius hie krityk op 'e Friezen omdat se har belesting betellen mei kowefellen dy't te lyts wiene. Belestingûntdûking, sels doe al. As straf naam er de Friezen har fee, lân en úteinlik sels har froulju ôf. Doe kamen de Friezen yn opstân en fersloegen in hiel Romeinsk leger. Sadwaande kamen de Friezen op in goede namme te lizzen by oare stammen dy't ûnder it bewâld fan 'e Romeinen suchten. It makke nammers ek dúdlik dat men it wol winne koe fan de ûnoerwinlik achte Romeinske legioenen.

Yn in kommende *Nij Frisia* komt de frage op it aljemint oft der noch wat fan de Romeinen oerbleaun is yn de Fryske taal (par. 8). En oft de hjoeddeiske Friezen ôfstamje fan de Romeinske Friezen (par. 9).

* Dr. Eric Hoekstra (*It Hearrenfean*, 1960) is sûnt 1999 as taalkundich ûndersiker ferbûn oan de Fryske Akademy en fierders aktyf as oersetter, skriuwer, dichter, literatuerkritikus en kollumnist. Hy promovearre yn 1991 oan de Ryksuniversiteit fan Grins.

² Sa'n *kausatyf* (Latyn: *causa* = oarsaak) of *oarsaaklik helptiidwurd* jout oan dat der in relaasje fan *oarsaak* en *gefolch* yn de sin stiet, bgl. by it tiidwurd *litte*: hy liet my falle; se lieten de man foarkomme. It helptiidwurd dwaan (Holl. 'doen') is yn it Frysk net te brûken, útsein yn in konstruksje as *te witten dwaan*: 'hjirmei doch ik jo te witten' (Holl: 'hiermee laat ik u weten'). Yn it Hollânsk is in konstruksje as 'hij doet haar blozen' wol mooglik en dat soe yn it Frysk dan foar it neiste wer mei *litte* moatte: 'hy lit har read wurde' (of: 'hy lit har in kaam krije').

³ Klik op: https://en.wikipedia.org/wiki/The_Ruin

⁴ Klik op: https://nl.wikipedia.org/wiki/Schrijftafel_van_Tolsum#/media/File:Tolsum2.jpg

Ynstjoerd¹

Nei koloanjes binne minderheden oan bar

Yn syn opinyestik ‘Niet flirten met Catalonië’ yn de *Leeuwarder Courant* fan 10 jannewaris 2020 stie de âld-haadredakteur Rimmer Mulder wakker tsjin de Katalanen en har foaroanlju. Mei dy Katalanen bedoelde er de Katalaansinnigen, net de ymport-Spanjerts.

De folksstimming fan oktober 2017 oer ‘los fan Spanje’, Madrid mar min nei ’t sin, waard krekt in akkefytysje foar de Guardia Civil: dy hufte deryn en makke mear as tûzen slim ferwûne slachtoffers.

De Katalaanske folksfertsjintwurdiging stimde foar de ûnôfhinklikens en de presidint rôp in pear wike letter de republyk Kataloanje út. Fuort dêrnei hat de frijheid fan de nije steat noch gjin dei duorre.

De Spaanske generaals stiene klear om har tanks de kant fan Kataloanje út te stjoeren, mar polityk Madrid liet it ferfolch leaver oan it Iepenbier Mystearje yn Madrid oer dat de foarnaamste Katalaanske bestjoerders oppakte.

Presidint Carles Puigdemont wie yntiids de grins al oer, lykas keninginne Wilhelmina yn maaïmoanne fan 1940 de Noardsee. Yn ballingskip, no as lid fan it Jeropeeske Parlemint, set Puigdemont him as gjin oar te skrep.

Yn Madrid liek in frije republyk Kataloanje de machthawwers safolle as fleanen, wie Mulder fan betinken. Yndertiden soed er wol likernôch datselde tocht hawwe fan alle Belgyske, Dútske, Frânske, Hollânske, Ingelske, Italjaanske, Portugeeske, Spaanske koloanjes: gjin sprake fan in takomst as frije lannen, de machthawwers yn West-Jerope soene der nul en neat fan witte wolle.

Mar de werklikheid is in oarenien. No’t de eardere koloanjes har selsstannigens krige/befochten hawwe, is it de frage oft minderheden fan oarspronklike bewenners fan in lân(streek) net oan bar binne om de klear wei te

Kataloanje en Fryslân frij fan neo-koloniale twingerij ...

gean nei hár rjocht, hár selsbestean. Har talen en kultueren drage gâns by oan de wrâldkultuer. Neffens de Feriene Naasjes moatte dy holpen wurde.

Dat kin in folk yn alle frijheid better as yn de posysje fan minderheid yn in frjemdtalich lân. Kataloanje sóe op ’e frijheid oan, mar Madrid kearde it. Nicola Sturgeon en har SNP yn Skotlân lieken op in ôfskie fan Londen oan te gean, mar Londen wol it keare, en Bart de Wever en syn N-VA yn Flaanderlân wolle ek mar al te graach op harsels, sûnder Walen en sûnder Belgje.

Noch mar krekt lyn hawwe wy fan ‘frede op ierde’ songen. Frede op ierde? Wylst rûnom te wrâld guon folken oer guon oare hearskje? Mulder liket der frede mei te hawwen: it freedsume Kataloanje hat him mar ûnder Madrid mei syn Guardia Civil del te jaan ...

*Bertus Jans Postma,
Bitgummole*

¹ Dit ynstjoerd stik hat ek yn de *Ljouwerter Krante* fan 22 jannewaris 2020 stien (s. 19).

De Fryske flagge giet tebek op echte folksynfloed, de Nederlânske net

Kerst Huisman

Fryslân!

Flaggen! Ik brûk se net, omdat ik se net haw. O ja, ik haw wol ienris troch immen in flamjend read mei swarte anargistyske flagge mei it symboal fan de kearnûntwapening derop meitsje litten, en dy haw ik ek noch altiten. Mar it anargisme haw ik al tsientallen jierren lyn efter my litten, dy flagge leit no opteard as kurioasum yn in doaze.

De 'Nederlânske' flagge yn de Steateseal as 'algemien belang'?

Mar dêr hawwe wy de diskusje wer. Mei tank oan *Forum voor Democratie*. Dy partij wol tegearre mei de *PVV* en *50PLUS* dat de Nederlânske flagge yn de Steateseal heart te hingjen. As symboal, sa sizze se, fan it 'algemeen belang'. Ja, ja. Der hingje no gjin flaggen yn de Steateseal. Dat is wol it gefal mei de *Lytse Deugden*. Dat binne trije lytse bylden, dy't boppe de stoel fan de kommissaris fan de Kening yn de wand steane. Yn 2018 is der aksje ûndernommen om de bylden werom te krijen. De orizjinele bylden fan de deugden *foarsichtichheid*, *rjochtfeardigens* en *krêft* wienen weirekke. Dêr hoege ek gjin flaggen by.

Kerst Huisman

De yntsjinner, Steatelid Albert van Dijk fan *Forum voor Democratie*, sil wol tocht hawwe: 'Wy moatte no ús slach slaan, foar't wy by in folgjende ferkiezing wer út de Fryske Steaten ferdwine. Se hawwe dêr by it Trio fan *FvD*, *PVV* en

50PLUS net betocht, dat de kiezersgeunst ornaris hiel wif is en samar wer omslaan kin. Der kinne súksesfolle tsjinstelde bewegingen opkomme, mar ek konkurinten, der't dan de trije niisneamde klups heftich mei stride moatte om de kiezersgeunst.

It Trio tinkt blykber dat it de Friezen en Friezen yndruid wurde moat, dat se dochs foaral ûnderhearrich binne oan de Nederlânske macht. Ik wit, guon

frisiasten roppe altiten: 'Nee, it is de Hollânske macht.' Ik wol dyjingen dan hjirby út de dream helpe: Nederlânske macht IS Hollânske macht. Der wurdt yn Fryslân noch wolris nei foaren brocht, dat dêr benammen grutte ferskillen tusken sitte soenen. Der binne ynwenners fan de provinsje Fryslân dy't libje mei de yllúzje, dat 'Nederlân' foaral hiel wat oars is as 'Hollân'. Dat komt omdat se in byld fan Nederlân

hawwe dat berêst op fierstente bot idealisearre foarstellings en tinkbylden út it tiidrek 1700-1980, gefolch fan jierrenlange yndoktrinaasje yn it ûnderwiis yn Fryslân.

Nederlân is in sintralistyske bananerepublyk

Yn werklikheid is Nederlân in sintralistyske bananemonargy mei hjir en dêr aardich wat korrupte trekjes. Tink allinnich mar ris oan al dy swart makke 'iepenbiere' oerheidsstikken, fan de belestings oant en mei de MH17-affêre, en yn Fryslân soe ik der ek de oanhâldende geheimhâlding fan gemeentlike stikken yn Dokkum om de romrofte Sinteklaasyntocht fan 2017 hinne by neame kinne. Ik wit wol, lang hawwe se de skyn opholden dat it oars wie, mar de reedlike Nederlânske 'welfare state' dy't se nei 1945 tochten opboud te hawwen, is al aardich fierweihinne wer ôfbrutsen. En wurdt, sa bin ik bang, noch folle fierder nei gychem holpen.

Fan de 18 miljoen ynwenners fan de Nederlânske steat ken ik, tink ik, op 'en heechsten in pear hûndert. Dêr binne bêst wol aardige lju by. Myn heale oantroude famylje is Hollânsk, ja sels Amsterdamsk, dus fertel my wat. Mar dat hantsjefol aardige Nederlanners dat ik ken, bringt my never-nea yn de ferlieding om te sizzen dat Nederlân no sa'n aardich lân is. Want dat is it net, sjoch hjirboppe.

Dêrom tink ik ek net, dat de Fryske Steaten meigean moatte yn dat rare foarstel fan it Trio. Sjoch allinnich mar ris nei de symboalske betsjutting fan de Nederlânske en de Fryske flagge. Neffens wikipedia¹ is

de Nederlânske flagge, oarspronklik de Hollânske flagge, ûntstien yn de tiid dat it Beierske hûs oan de macht wie yn it greefskip Hollân (1354-1433). De trije kleuren fan de flagge binne fuortkommen út dy fan it wapen fan de greven fan Hollân, dat bestie út it Beierske wapen ferfrissele mei it wapen fan it greefskip Hollân.

De Fryske flagge hat âlde, demokratyske woartels

De Fryske flagge hat âldere en ek demokratysker woartels. De sân pompeblêden yn ús flagge hâlde it ûnhâld libben oan de sân Fryske seelannen, in ferbân dat stal krige yn it ferbûn fan de *Opstalsbeam*. It hat úteinlik net goed wurke, dat is ek wier, mar der giet in folle krêftiger symbolyk fan út. De Nederlânske flagge fynt syn oarsprong yn de feodaliteit, de Fryske flagge yn in sitewaasje dy't krekt NET feodaal wie. Net yn in neffens moderne mjitstêven oer alle boegen demokratyske tastân, mar wol in tastân dy't folle demokratysker wie as dêr't de Nederlânske trijekleur op tebek giet. De minsken yn de Fryske Staten dy't demokrasy en frijheid leaf hawwe, soenen dêr ris goed oan tinke moatte, foar't se meigean yn dat healwize útstel fan in Trio, dat no wol út in grut gat blaast, mar ek sa wer yn de dize fan de flechtige politike sympatyen weiwurde kin ...

* Drs. Kerst Huisman is histoarikus, (âld-)sjoernalist en publisist. Mear oer him is te finen yn Nij Frisia, jrg. LXVIII, maitiid 2019, nû. 1, s. 25. Boppesteand ynstjoerd stik hat op 18 jannewaris 2020 ek op It Nijs (fan de Ried fan de Fryske Beweging) stien.

¹ Klik op: https://nl.wikipedia.org/wiki/Vlag_van_Nederland.

Kerst Huisman (lofts) freget by de Schurer-betinking fan 15 augustus 2020 op It Hearrenfean omtinken foar 'Fryslân in eigen grûnwet' en Seye Herke Brinkman (rjochts) draacht it 'Frysk Blinder!' út (foto: S.T. Hiemstra).

Kollum fan Jaap Slager (12)*

Eala Frya Fresena: Taalskamte

Leeuwarder Courant, 12 mei 2020, p. 26

Meldpunt over gebruik Friese taal

LEEUWARDEN Inwoners van Friesland kunnen vanaf deze week de provincie Fryslân bellen met een vraag of opmerking over het gebruik van de Friese taal. Dat mag ook anoniem. Met het meldpunt wil de provincie inzicht krijgen in hoe de taal wordt gebruikt en waar de taalgebruikers tegenaan lopen. Dat kan gaan over hoe een school of gemeente omgaat met het Fries of hoe het Fries wordt toegepast in de openbare ruimte. Volgens Gedeputeerde-Sietske Poepjes (CDA, taal en cultuur) moet het verleden tijd worden dat de rechten en plichten rond de Friese taal niet altijd duidelijk zijn. Het meldpunt is te bereiken op werkdagen via 058-2925005.

Eale stalke,

‘Jo prate frekte goed Portugeesk foar in bûtenlanner’,

krij ik gauris te hearren.

Hoesa ‘bûtenlanner’, knypeagje ik dan sabeare lulk, sjuch ik der net út as in wiere Alentejaan¹? Slop binne se dan, dy Portugezen. De trochsneed Alentejaan is sa koart en grou as in turftonne, sjuch. En ik, ik bin sa koart en grou as de Aldehou.

Dat ik der wat útpyk, is mei de reden, tink, dat ik op ‘e strjitte gauris praid wurd fan fakânsjegongers dy’t mei in fraach sitte. De haadreden is fansels myn grutte útstrieling – dat begrypste ...

Taalarrogânsje

Wêr’t dit op ta sil? Dat sil ik dy sizze! Hja komme hast allegearre mei har fraach ... en no komt it ... yn har eigen taal. Moai, net! In Brit sil ninter begjinne mei: ‘Sorry, hear, mar ik praat gjin Portugeesk ... mei ik jo in fraach yn it Ingelsk foarlizze?’ Ja, en in Dútsker dy’t yn in oare taal praat ... dat witst wol, tink ... ‘Praat yn ‘e goedichheid Dútsk, man (of frau ... eh, frou),’ fal ik sokken fuort yn it wurd, ‘sa kin ik jim teminsten ferstean!’ En it gutturale² Ingelsk fan ‘e Hollanner bin ik ek gau klear mei, hear. ‘Sille wy dit petear fierder mar yn it Frysk dwaan?’, freegje ik dan. ‘O, jo kinne inkeld mar Hollânsk? Och, siel! Ja, hear, dat ferstean ik ek

wol!’ (‘foar ‘t neiste better as jo’, lit ik meastentiids wei, út reden fan dy frekte sympatike útstrieling fan my, begrypste – dy wol men net fuort ûnderstek dwaan). Nuverdernôch is in Frânsman noch wolris sa dat er earst freget oft ik syn taal ... *überhaupt* wol ferstean kin. Bedêstens³ ferwachtet men net sa gau fan in Frânsman, no ...? Hin? No, *moi pas*!

Taalguodlikens

Hast no foar de fernullen hokker kant oft dit út sil? Just Jehannes, no binn’ wy der! Is dy soks ek opfallen? *Net ien* (!) dy’t der wat fan sizze sil as immen mei syn ûnskeamele⁴ Hollânske hoazzen en skuon de Fryske FB-siden⁵ op wâdet. Sterker, it is *wenst* wurden!

En as men der al wat fan seit, dan kriget men yn it geunstichste (!) gefal in ferlechje as ‘Ik ben al twee jaar om uitens, zie! Dat, ik ben het Fries ontleerd!’ Wat donder, ik bin al sechstich jier om utens! Dat, as der ien is dy’t it Frysk ûntleard is, is it dizze okse! Mar ik besykje it teminsten – it is op it lêst myn *memmetaal*, blinder!

Ik haw wol ris yn ‘e wille west en anderje de lju dy’t mei de Hollânske klompen yn it spul komme, yn it Portugeesk. Dat is yn grûn en wêzen deselde hâlding, no. Nee, haw ik noch net dien – hast gelyk. Witst wat it is, wy binne te guodlik. Alleast, dat tocht my *oant no ta*. Mar hjoed wie der ien, in Arjan Groenemeijer, dy’t yn

syn reaksje op in stikje datst pleatst hiest, op 'e lappen kaam mei in kreker begryp fan de saak ...

Taalskamte

Want do hiest in stikje út 'e *Ljouwerter* pleatst. Sels lês ik dy rotkrante net – der is wol goedkeaper (en lúkker!) skytpapier. Wêrom soe ik betelje foar in *Nederlânske* (!!!) krante, as der withoefolle bettere kranten binne dêr't men net in sint foar betellet – *Süddeutsche Zeitung*, *Le Monde*, *El Mundo*, *BBC News*, ensawathinne. It *Nederlânske* nijs fynt men by de rûs (en better!) op 'e side fan 'e NOS en de Fryske berjochten hat men wol op Omrop Fryslân. Ik besau my winliken datsto de *Ljouwerter* jitte lêst ... dat der *überhaupt* (alwer 'überhaupt', ju?) noch lju binne dy't dy krante lêze ... Mar, fuort, dêr giet it no net om!

It gong oer 'Meldpunt over gebruik Friese taal'.⁶ Soks moat yn de *LC* yn it Hollânsk, no, want it is ûntinkber (en ek net de bedoeling) dat Friezen wat te melden hawwe. Of ... *dochs*? Deputearre Syts... eh, *Sietske* Poepjes, fan taal en kul... eh, *cultuur*, wol halje-trawalje witte: '[...] hoe een school of gemeente omgaat met het Fries of hoe het Fries wordt toegepast in de openbare ruimte'. Moai, net! Hja set de loop der goed ûnder. Mar no komt it ...: 'Dat mag ook anoniem.' Reaksje fan dy Arjan Groenemeijer: 'Beskamme oer jo melding? It mei ek temûk! Taalskamte. Wol sa feilich as skielk de razzia's komme om alle Fryskpraters op te pakken.' Hahaha, prachtich, net!

Big Brother Sietske

Dêrom net, dat 'anoniem' moat men al mei in befol sâlt nimme, hear! Men kin allinnich mar *skilje*, sjuch, wannear't men wat te melden hat. Dat hâldt ferbân mei it analfabetisme, tink, dat yn Fryslân – dat seit himsels – folle mear húsriem is as ûnder Hollanners ... En doe

De *LC* is grif benammen foar Ingelsktaligen ornearre ...

kaam my yn 't sin: Ho, wachtsje, men kin allinnich *skilje*? Sa is it al klear ommers – sa sit men fuort al, mei alle tabehear, yn 'e grutte ... eh, *lytse* database!

Wol de lêste Fryskprater skielk de flage delhelje!

NDF⁷

Jaap

* Jaap Slager (Ljouwert, 1958) wennet yn Portugal en docht oersetwurk yn ûnderskate talen. Hy hat in grutte kennis fan it Fryske taaleigen en behearsket ek it Hollânsk, Ingelsk, Portugeesk, Frânsk en Dútsk tige goed. Dizze kollum is skreaun op 12 maaie 2020. Yn de noaten wurde troch Sytze T. Hiemstra jitte inkelde saken ferdútst.

¹ Ynwenner út de streek Alentejo tusken Lissabon en de Algarve.

² Kielklank; klank yn de kiel foarme, dy't raar klinkt yn bûtenlânske of 'frjemde' earen.

³ 'Bedêstens': dimmenens, ynbannigens, ynbannichheid.

⁴ *Ûnskeamel* is moai Frysk foar 'sûnder skamte, ûnbeskamme, brutaal'.

⁵ FB is *Facebook*. Dêr binne Jaap Slager en Sytze T. Hiemstra allebeide hiel aktyf op.

⁶ Hollânsktalich berjocht yn de *LC* (*Leeuwarder Courant*, 12 maaie 2020, s. 26). In selde soarte fan berjocht stie yn it FD (*Friesch Dagblad*, 12 maaie 2020, s.19), ek yn it Hollânsk.

⁷ De trouwe lêzers fan *Nij Frisia* witte jitte grif dat NDF 'Noflike dei fierders' betsjut.

Oostfreesk

Aant Mulder*

It museum yn Emden (foto: Aant Mulder).

W y hawwe alwer in moai skoft lyn nei de *Kunsthalle* yn Emden ta west. De útstalling yn dat museum lit ik gewurde, want it giet my diskear om de stêd Emden en om de dielsteat Niedersaksen. Emden en omkriten hawwe yn de Midsiuwen fansels by de *Sân Fryske Seelannen* heard. Sa komme wy oan de sân pompeblêden. Emden, dat yn de achtste iuw ûntstie, waard yn de tolfde iuw de haadstêd fan *Emsigerlân*. Dêr wie ek de *Opstalsbeam*, tichteby Auerk (Oostfreesk), Auwerk (Frysk) of Aurich (Dútsk). De foaroanmannen fan dy Sân Fryske Seelannen holden dêr op de tiisdei nei Pinkster har gearkomsten. Dat is foarby, hoewol't dy gearkomsten net yn it ferjittersboek rekke binne. Op de tiisdei nei Pinkster komme Friezen út de trije Fryslannen fan hjoed-de-dei dêre noch altyd gear. East-Fryslân is net mear Frysk, útsein *Sealterlân* fansels. Dat is lykwols in gebiet dat folle súdliker leit. It wie altyd in sânich eilân yn it sompige fean mei doarpen as Strukelje, Roosele, Seedelsbierich en Schädde. Dêr binne no noch sa'n twatûzen minsken dy't Sealterfrysk prate. It is dat wy op de weromreis der lâns rieden en yn Deteren wat ieten, oars hie 'k dat gebiet no faaks net iens neamd.

Bedrige talen

Nei de Midsiuwen, as bestjoerlik Fryslân oan 'e iene kant en Grinslân en East-Fryslân oan 'e oare kant útinoar reitsje, komt it Frysk stadichoan mear yn 'e knipe. Dat wie tagelyk de tiid dat party minsken om har leauwe út ús lân wei in taflecht sochten oare kant de Iems. Dêr wie romte foar oars leauwenden. De *Grutte Tsjerke* yn Emden wurdt noch wol 'Moederkerk' neamd. It seit himsels dat der yn dy tiid in protte Hollânsk heard waard. Tusken 1806 en 1813, yn de Frânske tiid, hearde East-Fryslân sels as in part fan it 'Departemint fan de Iems' mei Ljouwert as haadstêd by it *keninkryk Hollân* en sa dus ek by Frankryk. Der waard oant yn de 17^e en 18^e iuw noch Frysk praat. Yn dy tiid waard it lykwols stadichoan folslein ferkrongen troch it Nedersaksyske dialekt fan dy kontreien. Dat Saksysk dialekt hat noch altyd in protte oerienkomsten mei it Hollânsk, mei it Frysk en fansels mei it Grinslânsk. Dat makke daliks dat dat Saksysk dialekt oars is as oare Saksyske dialekten en ornaris ek oars neamd wurdt. Se hawwe it dêr sels oer *Ostfriesisch*, mar it is fansels *Eastfrysk Platdútsk*. Dat 'ostfriesisch Platt' wurdt hieltyd minder brûkt. It wurdt aloan mear

Eala Frya Fresena: wi sünd Ostfreesen, un dat mit Stolt!

bedrige en ferkrongen troch it Heechdútsk. De helte fan de jongerein ferstiet it, wylst ien op de fiif it noch aktyf brûkt. De takomst fan it Ostfriesisch, dat Eastfrysk Platdútsk, sjocht der dus net goed út. Dat binne stik foar stik nijsgjirrige oerienkomsten mei it Frysk.

Plaknammen

Ûnderweis hawwe wy niget oan guon plaknammen. Sa sjogge we it buordsje *Veenhusen* mei de Nederlânske namme 'veen' en it buordsje *Warsingfehn* mei dyselde namme 'Fehn', mar dan op syn Dútsk skreaun, wylst yn *Wiesmoor* de gewoane Dútske namme 'Moor' brûkt wurdt. It is ek aardich om te sjen dat de marren gjin 'Seeën' binne mar 'Meeren', krekt as yn Nederlân dus. Yn Emden wol ik my efkes ferdjipje yn de streektaal fan East-Fryslân. De boekhannels lykje my dêr gaadlik ta. Krekt as by ús hawwe de boekhannels dêre in hoekje mei boeken oer de eigen stêd en de eigen omkriten. It binne foar it grutste part bylkjende boeken, dy't benammen foar toeristen ornearre binne.

Taalferskillen

Sykjend en blêdzjend kom ik al gau Aurich en de 'Upstalsboom' tsjin. Dêr binne se dus wol grutsk op. Moaie foto's, nijsgjirrige ferhalen. Blêdzjend yn in boek falt it each op in tekst dy't ik maklik lêze kin. Dan reitsje ik efkes op 'e doele. Wat lêse ik eins? It wurdt *Eastfrysk* neamd. Ik tink oan *Noardfrysk*, mar dat

binne fansels hiele oare kontreien. Soe mei Eastfrysk dan it *Sealtersk* bedoeld wurde? Ik wit it net. It wurdt tiid dat ik mar wat fragen stel oan it frommeske dat my sa aardich mei 'moi(n)', dat betsjut 'goeie', wolkom hjitten hat. Nee, it is gjin Noardfrysk, gjin Sealtersk mar Eastfrysk of *Oostfreesk*. En nee, dat is gjin Frysk, mar in Platdútsk dialekt. Yn dy streektaal dy't aardich wat oerienkomsten mei it Grinslânsk hat, binne likegoed noch foarmen fan dat eardere Fryske Eastfrysk werom te finen. Ik kom listen mei wurdjes tsjin dy't dat dúdlik meitsje moatte. Der binne lykwols mar in pear boeken dêr't ik wat fan dy Oostfreeske taal, dat hjoeddeiske Eastfrysk yn fyn. It wurdt dúdlik dat it in bedrige streektaal is.

Ik begryp ûnderwilens dat de ferskillen yn talen as it Frysk, Grinslânsk, Saksysk en Platdútsk doe helte lytser wiene as dy fan no tusken it Nederlânsk en it Heechdútsk. Gjin wûnder dat lapkepoepen en hantsjemieren te uzes maklik oanslach fûnen en oarsom. Dat is no wol oars! Is 't net sa (Frysk), is 't neet sa (Oostfreesk), is 't nait sa (Grinslânsk), is 't nich sa (Noardnederdútsk)?

* Aant Mulder is (âld-)ûnderwiisman, Afûk-lesjouwer en bestjoerslid fan de Ried fan de Fryske Beweging. Mear ynformaasje oer him is te finen yn Nij Frisia (jrg. LXVIII, simmer 2019, s. 15) ûnder syn kolum oer 'West-Fryslân: tussen dut en dat is ôk nag wat!'.

Oersettings wichtich foar it Frysk as kultuertaal, mar dan wol neffens de (taal)regels

Ed Knotter

De status fan it Frysk kin stipe wurde troch oersettings út oare talen en it is foar Frysktaligen goed as hja (ferneamde) literêre wurken rûnom út 'e wrâld yn de eigen taal lêze kinnen. Dat binne twa wichtige reden om oersettings yn it Frysk út te bringen. Wy meie der wiis mei wêze dat der yn Fryslân lju binne dy't der taal- en letterkundich niget oan hawwe om oersetwurk op 'e noed te nimmen.

Koartlyn is by útjouwerij Elikser *De Oerwinning* publisearre. Dat is in oersetting troch Geart fan der Mear fan de Ingelsktalige roman *Victory* út 1915, skreaun troch Joseph Conrad. Sa'n wurk soe tige wolkom wêze, mar spitigernôch is der sa folle op wurdkar en taalgebrûk oan te merken dat it boek perfoarst gjin ferriking fan de Fryske literatuer is. Soks is skande fan de fierders tige saakkundige oersetkapasiteiten fan Fan der Mear.

Yn in brief hat de *Feriening Frysk Underwiis* op harren fersyk in reaksje nei útjouwerij Elikser stjoerd. Om sjen te litten wat de krityk fan de FFU op de oersetting yn-hâldt, is dat brief yn dit nûmer fan *Nij Frisia* opnommen.

Utjouwerij Elikser
o.f. Martine Kamphorst
Oksekop 4
8911 LE LJOUWERT

Beetstersweach, 3 july 2020

Ûnderwerp: *De Oerwinning* (Geart fan der Mear)

Achte frou Kamphorst,

Tige tank foar it tastjoeren fan in resinsje-eksimplaar fan *De Oerwinning*, de Fryske oersetting troch Geart fan der Mear fan Joseph Conrad syn *Victory* út 1915.

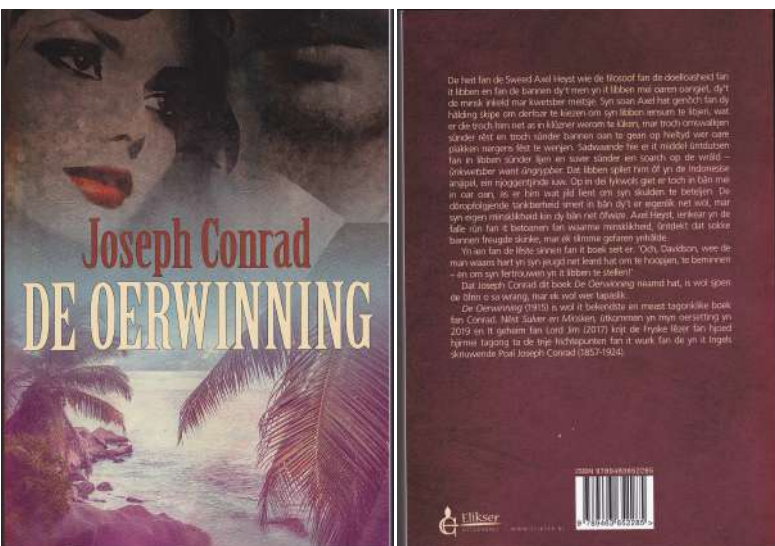
It slagget ús net om in wiidweidige skôging te jaan, mar wolle mei dit brief reagearje op it útjaan fan it boek. It publisearjen fan in resinsje is ek net oan 'e oarder.

De *Feriening Frysk Underwiis* set him yn foar it ferbetterjen fan de posysje fan it Frysk yn it ûnderwiis. Dêr spylje kwalitatyf goede learmiddels in wichtige rol by en anneks dêrmei ferwizingen nei de Fryske literatuer (eventueel ek oersettingen) en oare útjeften yn it Frysk. Wy hawwe dan ek wurdearring foar it krewearjen fan Elikser op dat mêd.

Jo sille begripe dat de FFU Frysktalige útjeften al gau besjocht as mooglike learmiddels of oanfollingen op lesmateriaal. Wy achtsje it fan grut belang dat learlingen yn 'e kunde komme mei goed (geef) taalgebrûk en achtsje sadwaande serieus omtinken foar en it respektarjen fan de besteande Fryske taalnoarm tige needsaaklik.

Oer it boek (algemien)

It is in kreaze útjefte wurden mei in oansprekkend uterlik. De literêre yn-hâld fan de klassike roman hat yn

goed hûndert jier tiid syn wearde wol bewiisd. It nijs-gjirrige fan dizze útjefte sit him yn it fertaalwurk, dat altyd in beskate ynterpretaasje ynhâldt. By it oersetten is it te rêden om in syktocht nei de kreative betsjutting en nei ekwifalinte wurden en formulearringen yn de oare taal. Fan der Mear is mei syn kennis fan it Ingelsk en it Frysk grif in betûft oersetter, mar wêrom is er ta dizze foarm kommen en hie it faaks ek oars kinnen? It soe tige nijsgjirrich wêze om fan him te hearren wat er as tûkelteammen tsjinkommen is en hoe't er dêrby ta in beskate kar komme koe. In ynliding oer ynterpretaasje en it kiezen fan de kreative wurden soe sadwaande wolkom wêze.

Wêrom is de oarspronklike titel *Victory* oerset mei *De Oerwinning*? De oersetter foeget, men mei oannimme mei sin, in lidwurd ta. Hokfoar reden hat soks? En hie it mooglik ek *In Oerwinning* wurde kinnen?

It is foar ús net te dwaan om de oersetting yntegraal te ferlykjen mei de orizjinele ferzje – it is ek net de bedoeling om de oersetter nei te riden, mar in taljochting op de wize fan oersetten soe tige learsum wêze. Op guon plakken freget de lêzer him wolris ôf wat der yn de oarspronklike tekst stien hawwe soe en dat is dan ek in kompliment foar de oersetter.

Oer de taalnoarm fan it Frysk (spesifyk)

De wurdkar wykt frijwat ôf fan de offisjeel troch de Fryske Steaten fêststelde standertwurldlist ('foarkarswurldlist' neamd), dy't ek folge wurdt troch de oerheid, it rjocht en it ûnderwiis. Fan der Mear brûkt lykwols gjin Standertfrysk. Nei it lêzen fan in beheind tal siden falt al op dat it blykber om in bewuste kar te rêden is. Sa wurde lytse wurdjes as *by*, *my*, *hy*, *wy* konsekwint stavere as *bij*, *mij*, *hij*, *wij*. It twalûd *ie* yn *diel*, *hiel* ensfh. wurdt omset ta it ienlûd *ee*, *deel*, *heel* en sa ek *bele dei* en *belendal*. Dat soe ferwize kinne nei it Klaaifrysk (yn 'e Dongeradielen?), mar dêr spilet it ferhaal him net ôf en it giet ek net om it praat fan in personaazje út dy krite wei. Boppedat wiist *rakke* as mulwurd fan *reitsje* yn de rjochting fan de Súdwesthoeke.

De ôfwikende foarmen fan eigenskipswurden op *-ysk* falle ek op: *gemysk*, *Arabysk*, *geografysk* wurdt *gemys*, *Arabys*, *geografys* en sa stiet der ek *praktise*, *komise* opera en *magise* sirkel.

In oare ôfwiking is de *u* foar de *o* yn wurden lykas *rjucht(sje)* [rjocht(sje)] en *terjucht(wizing)* [terjocht(wizing)]. Wat is it tinken dêrefter? Foar in autorisearre oersetting is soks neffens ús de ferkearde kar.

It is net dúdlik wat de reden wêze kin om foarmen te kiezen dy't fier fan de *foarkarsfoarm* ôf lizze. Sa ek *briif/briven* yn stee fan *brief/brieven*, *fjille/meifjillend* yn stee fan *fiele/meifielend* en *hopeloas* foar *hopeleas*. Dat lêste kin sjoen wurde as streekrijocht hollanisme en dy binne der mear: *iderien* (eltsenien), *toch* (dochs), *goedkeure* (goedkarre), *oangeboaren* (oanberne), *droom* (dream) ensfh.

It brûken fan in besitlik foarnamwurd dêr't dat yn it Frysk net wenst is, liket mear op in flater as op in bewuste kar. [*Hy wie keal op 'e holle* is gongber Frysk, mar *Hy wie keal op syn holle*, sa't it yn it boek stiet, is ûnfrysk].

De wenstige hollanismen lykas *ergens* (earne), *gebeure* (barre), *langsum* (stadich) ensfh. falle ús ek tige ôf yn relaasje ta al it wurk dat ferset is om de útjefte ree te krijen.

Sokke tige ûnwinsklike foarmen ûndergrave de status fan it Frysk as kultuertaal (dy't sûnt 1915 syn beslach krige hat), wurkje anty-emansipatoarysk en benimme jin al gau de lêsnocht. It griist jin oan. Dan wurdt sa'n klassyk boek al gau oan 'e kant lein om jin fierdere argewaasje te besparjen.

It boek kin sa ek absolút net brûkt wurde yn it (skoal)ûnderwiis (en foar in literatuerlist), ek al wie it dêr fansels net yn it foarste plak foar ornearre. Allinnich yn it *heger* ûnderwiis soe der noch in sinfolle diskusje ûntstean kinne oer de (taalkundige) wearde fan it boek.

Wat nut en lêswille, los fan ûnderwiisdoelen as it oanlearen fan Standertfrysk, oanbelanget, moatte wy fêststelle dat taal en wurdgebrûk in skaad lizze oer oare kwaliteiten fan it boek. Dat achtsje wy in grutte mislach fan de oersetter en is spitich foar al syn oersetwurk.

Wy hoopje dat ús opmerkingen fan nut wêze silje by it (kritysk) redigearjen en útjaan fan mear moaie Fryske boeken en winskje jo dêr in soad sukses mei.

Mei achtinge en freonlike groetnisse,
út namme fan it FFU-bestjoer,

Ed Knotter (skathâlder FFU)

Betty van der Ven: Frysk bloed, tsjoch op ...

FRYSK BLOED, TSJOCH OP

Tiden drage, sinnen skine,
Lit de dreamen by 't forline;
Oan 'e takomst wês dyn died:
Iepne fuorgen, libben sied,
Moedich each, klearre kop:
Frysk bloed, tsjoch op!

Lit de slûgen rêstich slomje.
Lit de kâlden stil forklomje –
Mar dy't wekker is, oerein!
Mar dy't waerm fan hert, útein!
Hwant de rop davert op:
Frysk bloed, tsjoch op!

Lit dan krûpe dat net gean doar,
Lit dan bûge dat net stean doar –
Dy't gjin krûpen learde giet,
Dy't fan bûgjen frijend bleau stiet,
Heech it hert, heech de kop:
Frysk bloed, tsjoch op!

Nou't de goede stoarmen geane,
Nou't rjochtút de flaggen fleane,
Nou't de gouden ûre kaem
Foar de greate, stoere raem –
Doch it goed, doch it hjoed –
Tsjoch op, Frysk bloed!

Út: *Fedde Schurer Samle fersen (Baarn/Ljouwert: Bosch & Keuning N.V./De Tille B.V., s. 172).*

Betty van der Ven, PvdA-riedslid fan de gemeente Hearrenfean, ferhellet ien en oar oer de gong fan saken by de ferhuzing fan it byld fan Fedde Schurer en droech it gedicht 'Frysk bloed, tsjoch op' foar.

Foar wa't 'alles' witte wol:
Johanneke Liemburg, Fedde Schurer 1898-1968 –
Biografie van een Friese koerier (Leeuwarden: Friesche Pers Boekery bv, 2010, 568 siden).

Blommen foar Fedde fan de JFM en de PvdA ... (foto: S.T. Hiemstra)

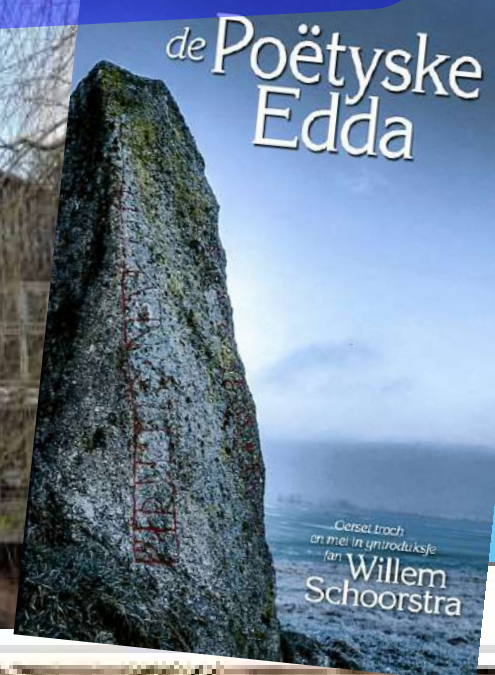
Betty van der Ven, Feanster PvdA-riedslid hie it oer de gong fan saken by de ferhuzing fan it byld en droech it gedicht 'Frysk bloed, tsjoch op' fan Fedde Schurer foar (foto: S. T. Hiemstra).

dhr. A.J. Soepboer

De redaksje fan *Nij Frisia* en it bestjoer fan
de *Jongfryske Mienskip* winskje alle lêzers in sûn en striidber 2021 ta!

Boppe: Twaris Aant Jelle Soepboer.
Loftsmidden: De 'Kunsthalle' te Emden.
Rjochtsmidden: Willem Schoorstra syn oersetting fan 'De Poëtyske Edda'.
Loftsûnder: Wi sûnd Ostfreesen: flagge en wapen.
Rjochtsûnder: Romeinsk badhûs yn Bath (Ingelân).